

Българо-руският енергиен диалог – акценти и перспективи

проф. д.ик.н. Нина Дюлгерова

В началото на 21 век динамиката на промените в регионален и глобален план все повече се засилва. Това, което преди се заражда и еволюира за месеци и години, в края на първото десетилетие на новия век вече се развива за дни. В ежедневието се превърна провеждането на многобройни политически форуми и все по-често на високо равнище, където изявленията и декларациите оформят съвременната реалност – коренна промяна в съществуващия и познатия от десетилетия световен ред. Като своеобразна граница на промяната вече не се изтъква толкова края на Студената война, колкото терористичните акции в САЩ от 11 септември 2001 г. и особено събитията от 2008 г. Едностранно обявената на 18 февруари 2008 г. независимост на Косово, отказът на силните държави в НАТО в началото на април с.г. да открият процедурата за действие за членство в Североатлантическия пакт за Украйна и Грузия и кулминацията в международен план – грузинско-руската война от август 2008 г., разкриват колко се е променил светът. Събитията от тази година показват както невъзможността да се контролират с установените механизми и съществуващите институции процесите в глобалното и регионалното пространство, така и новите акценти, които очертават международната рамка и взаимоотношенията между участниците в нея. Това се отнася най-вече до променената роля на Руската Федерация в постсъветското пространство и световните и европейските процеси.

Засилващата се зависимост на европейските държави от руския и евразийския нефт и газ, както и единствено съществуващата и активно действаща руска транспортна преносна система, изградена още през периода на Студената война от Съветския съюз, се превръща в ефикасен и действащ елемент от външнополитическия инструментариум на Руската Федерация да отстоява, контролира и налага своите позиции и стратегически цели в международното пространство. В 20 век остават колебанията, отстъпленията и несигурността за формата и начина на присъствие на Русия в политическите и икономическите форуми на водещите играчи в новия свят след края на Студената война. През 21 век вече се утвърждават такива авторитетни политико-икономически формации като Г-20, БРИК (Бразилия, Русия, Индия, Китай), ШОС (Шанхайска организация за сътрудничество), в които гласовете на Москва и Пекин все по-често и по-утвърдително определят акцентите на съвременността.

Засилващата се роля на енергийните суровини (нефт и газ) променят съществено акцентите и приоритетите в познатата досега геополитическа конфигурация в изградения след разпадането на съветската система световен ред – САЩ-Европейски съюз (ЕС)-Русия. Последните години, в които повишеният нефтодолар създава т.нар. „енергиен рай” за Москва, предопределя засилващата се днес промяна. Взаимоотношенията вече не са САЩ и ЕС срещу Русия, колкото Русия и ЕС, с относително колебание, срещу САЩ. Дори това вече не е толкова еднозначно и в очертаващата се дихотомия акцентът вече не е толкова конфронтация, колкото стремеж към сътрудничество, в което позитивната мобилност в отношенията Москва—Бруксел-Вашингтон, непрекъснато се потвърждава.

Все повече се засилва субективният фактор в решаването на редица важни проблеми и процеси, които през 2009 и през следващите години ще продължат да съществуват. Позитивните промени обаче едва ли се дължи само на новия президент на

САЩ Барак Обама или на неговият колега от Русия Дмитрий Медведев. По-голяма е вероятността това да е в резултат на банковата и финансова криза, която засилва рецесията в Америка и води до сериозно икономическо и социално напрежение в останалия свят. Освен това все повече се увеличава зависимостта най-вече на Европа от енергийни суровини, които все още преобладаващо идват от Русия. Все по-често основните точки от дневния ред на многобройните форуми от всякакъв формат са ориентирани към дискутиране на енергийните проекти, които трябва да решат европейския въпрос. Все по-често географията се оказва основен елемент, който очертава геополитическите конфигурации в европейското и евроазиатското пространство. Геополитическите ориентири намират концентриран вид в Черноморско-Каспийския регион, който се оформя като основен транзитен коридор, решаващ европейските енергийни въпроси чрез изграждането на бъдещите нефтени и газови тръбопроводи.

Енергетиката се превръща в основния коректив на международните отношения, тъй като фокусира многобройни икономически интереси с политически измерения и финансови потоци, които създават условия за сложни международни конструкции. В съвременната международна стратификация вече е важно не толкова колко са географските размери на държавата, колкото възможностите на нейните политици да решават в краткосрочен план дългосрочни стратегически задачи на енергийно ситуиране. В подобна конфигурация са и българо-руските отношения, които през последните години, подобно на всички останали връзки в глобален и регионален план, преминават под знака на геоенергетиката.

* * *

Българо-руските политически отношения в близо 130 годишното съществуване на независимата българска държава се осъществяват през широкия спектър от ниҳилизъм до пълно самоотдаване. От значение за характера и многообразието в двустранните връзки са два основни фактора – православието като обща религия и славянската идея като част от българската идентичност. През втората половина на 20 век идеологическата дихотомия, която разделя света, задълбочава българо-съветското обвързване. Естествено преходът след края на съветската система очерта отношенията София-Москва като ниҳилистични и емоционално обременени, без конкретни акценти и перспективи до първите години на 21 век. Евроатлантическите приоритети на България, както и осъщественото членство в НАТО (2004) и ЕС (2007), определят промените в българо-руската дихотомия. Промяната обаче настъпва не само в българската политика, но и в руските глобални и регионални позиции.

В първите години на 21 век Русия успешно преодолява политическата и икономическата криза от 90-те години на 20 век и успява да осъществи вертикала на властта, което консолидира и укрепва във вътрешен и международен план позициите на Кремъл.

През първите години на новото десетилетие българските институции постепенно променят негативна статичност в отношенията София-Москва. Динамиката се засилва особено след 2005 г., когато тройната коалиция (БСП, НДСВ и ДПС), съвместно с Президентството утвърждава засилваща се тенденция към сложно балансиране между Брюксел, Вашингтон и Москва.

Българо-руските отношения се развиват през призмата на няколко основни фактора – икономически, енергийни доставки и диверсификационни проекти на конвенционалните (нефт и газ) суровини. През 2009 г. всеки един от тези фактори се осъществява почти изцяло в политическата сфера. Този аспект се засилва след парламентарните избори от юли с.г., когато спечелилата парламентарните избори

партия ГЕРБ прави опити да трансформира енергийната дихотомия между София-Кремъл в непресказуемо политически, но с очаквани финансови претенции, позиции.

Тази политика едва ли ще промени съществено мястото и ролята на България в двустранната геоенергийна взаимозависимост. Това е неоспорим факт, тъй като България продължава да е член на ЕС и на НАТО, които са двата водещи международни фактора в Европа. Освен това държавата ни като член на Европейския съюз, е и част от европейската зависимост от руския нефт и газ. Резултатът от това е обстоятелството, че българският политически елит, прокарвайки европейските търсения в решаване на енергийния въпрос, иска или не, ще търси и - надявам се - ще ориентира българската политика и действия в прагматична и изгодна за нея посока. Това означава, че България има все още шанс да намери своето достойно място в тези сложни и динамични конфигурации.

Терминът „взаимна зависимост“ точно определя руско-българските енергийни отношения, защото през 2008, а и през 2009 година се доказва, че в сферата на енергетиката географията е определяща в политическите и икономическите отношения. Документите, които се подписват през януари 2008 година в София, а след това беше одобрено и от Държавната дума на Русия и от българския парламент, е свързано със строителството на такива важни транспортни коридори като газопровода „Южен поток“, нефтопровода „Бургас-Александрополис“, с изграждането с преобладаващо руско финансиране на АЕЦ „Белене“. Енергийният формат на дихотомията София-Москва до средата на 2009 г. са подчинени на няколко основни обстоятелства, които очертават глобалните и регионалните процеси.

Августовската криза в Кавказ и разрастването на икономическата криза в глобален план очертават прагматизмът като водещ елемент в реализирането на българо-руските енергийни проекти. За България географията може да изиграе една много добра услуга, в утвърждаването на страната като важен фактор в енергийните схеми и системи в Европа и като транспортен коридор на нефт и газ между Централна Азия, Кавказ, Русия и Европа. Подписаните договорености в областта на енергетиката за Русия са важни за България, защото политическите лидери както на управляващата коалиция, така и на опозицията, са наясно, че независимо от това кой ще бъде на власт след лятото на 2009 г., присъствието на България в тези енергийни схеми е задължително. Всеки провал или всяко отстъпление от националните интереси на България в енергийните конфигурации означава и един бъдещ дългогодишен крах - политически и икономически, за страната ни. През 2009 година, а и през следващите години, е много важно енергийните проекти, независимо от тяхната руска или европейско/американска насоченост да бъдат реализирани.

Не трябва да се забравя, че реалността в настоящия момент е следната – Русия с единствено действаща енергийна система, в която България присъства. Поредната руско-украинска газова криза от януари 2009 г. доказва 100 % зависимост на България от руския газ. Тази система е с повече от две десетилетия давност, но с оглед географията София може да има - и то обосновани претенции - да присъства в бъдещите енергийни проекти за захранване на Централна и Западна Европа през Черноморско-Каспийския ареал.

Спекулациите около българска и/или руска зависимост не променят процесът на взаимозависимостта. Географията не прощава, а геоенергетиката в момента е основен фактор, който поставя акцентите, определя перспективите и мотивира участниците в съществуващите и в бъдещите енергийни проекти и планове.

Русия продължава с това, което от май 2008 г. се утвърди като успешен във външнополитически план тандем Медведев – Путин. Това е една добре разработена вече приложена на практика стратификация във вътрешнополитически план – всеки си

знае мястото, ако е имало търкания, малко или много те са туширани. Ако продължава да има, по някакъв начин те ще бъдат преодоленни. Ако разгледаме в чисто политически план глобалната конфигурация, Русия е единствената държава, която в момента няма проблеми с управлението си. Ясни са фигурите, ясни са лидерите, в общи линии – ясна е външнополитическата линия, която те осъществяват заедно в момента.

В САЩ също завърши периода на административно преформатиране и администрацията на президента Барак Обама. Нейното присъствие в международното пространство продължава да бъде целенасочено и многовекторно, но без откровената агресия, която характеризираше стила на президента Джордж Буш.

Все още не е завършил процесът на европейската стратификация, а ЕС като един от водещи играчи в световната конфигурация, непрекъснато декларира своите енергийни стратегии и амбициозни планове, ориентирани към равнопоставеност в диалога ЕС-Русия и активно присъствие в постсъветското евразийско пространство. Доказателство за това е обстоятелството, че Европейският съюз започна осъществяването на една амбициозна програма, която е продължение на политиката на добросъседство с новите съседи и на Черноморската синергия, а именно Източното партньорство. Стартиралата в Чехия от Евросъюза програма „Източно партньорство”, чиято обявена цел е укрепване на сътрудничеството, политическото асоцииране, енергийната сигурност и бъдещата икономическа интеграция с шест бивши съветски републики – Армения, Азербайджан, Беларус, Грузия, Молдова и Украйна, още от самото си начало не оправдава залаганите в нейното създаване идеи. Със скромните 600 млн. евро за следващите 5 години, отделени за шесте различни по потребности и надежди постсъветски републики, Брюксел едва ли ще постигне преследваната цел за ограничаване на традиционното руско влияние и утвърждаване на своя буферна зона на присъствие в тях. Потвърждение на невъзможността на Европейския съюз да реши този въпрос е предложението на френския президент Саркози, направено в Берлин, в което се залага не върху разширяването на еврозоната, а в „изграждането на голямо общо икономическо и жизнено пространство”, включващо Русия и Турция. Засилени евразийски амбиции, но все още в сферата на решенията и все още далеч от тяхната реализация.

* * *

България остава един от важните сегменти в геоенергийната схема на основните играчи в Черноморско-Каспийския регион. През последните години София доказа, че може достатъчно добре да отстоява своите позиции, независимо от корпоративните български или руски интереси, постоянните обосновани или не атаки на опозицията или засилващата се конкуренция в самия ЕС.

Последните години на променящия се свят, където икономическата глобализация и политическата фрагментация все по-ясно очертават новите акценти на международния ред, българските институции показаха основният печеливш външнополитически приоритет – енергетиката в нейния евразийски вариант. Източната политика на президента Първанов и на коалиционното правителство, чрез успешни политически преговори и дипломатически совапки, успява да постави на достатъчно устойчиво място България в динамично променящия се енергиен пъзел.

От значение са редица обстоятелства, които предопределят тази стратегическа, в дългосрочен план, позиция. Те са обвързани както с икономическата и финансовата криза, засилваща центробежните сили, а също и стремежът към прагматизъм в диверсификационните енергийни планове на силните държави в ЕС, така и в увеличаващата се дисхармония в европейско-американските интереси в постсъветското пространство. Доказателства за тези тенденции през последните месеци могат да се открият както в поредицата ключови срещи на високо равнище в Лондон, Баден Баден

и Страсбург, Прага и Истанбул, така и на газовия форум в София и при старта на „Източното партньорство” в Прага. На всяка една от тях новата администрация на САЩ показва, че преходът от европейската и евроазиатска политика на президента Буш, (а може би продължението) към конструктивна промяна, деклариран от новия американски президент Обама, все още не е намерил своите конкретни измерения.

Това дава благоприятна възможност да се засилят и утвърждават нееднократно показваните през последната година, топли отношения между Москва, Берлин, Париж и Рим. Реалната подкрепа, която Кремъл получава по важни за Русия въпроси в областта на енергетиката и сигурността, най-вече в областта на газовите диверсификации и кавказките проблеми, елиминиращи войнствената политическа риторика, дават основания на Москва достатъчно последователно и с малки загуби да прокара своята европейска и евроазиатска политика. Това ѝ дава сега, а може би и в близките години, предимството да утвърждава своето присъствие в постсъветското пространство чрез основния коректив в съвременните международни отношения – енергетиката, най-вече в нейния газов аспект.

Отсъствието на консенсус в ЕС, както и на активната американска позиция от времето на Буш, съчетано със засилващото се руско влияние в Черноморско-Каспийския регион, получава ярко потвърждение на ключовите съвещания в София, Ашхабад (Туркменистан), Прага и най-вече във финализираните на 15 май 2009 г. споразумения за строителството на газопровода „Южен поток”.

Резултатите от тези срещи очертават няколко важни за държавите от ЕС и евразийския регион тенденции в политиката на Брюксел в постсъветското пространство и газовата сфера. Във всяка една от тях България има своето специфично място, произтичащо от географското ѝ разположение, но вече и от отстояваната от нея политическа позиция.

Това едва ли удовлетворява Анкара, която през последните месеци, но най-вече в Прага, обвързва осъществяването на газопровода „Набуко” с ускоряване на членството ѝ в ЕС. Позицията на Турция е в ущърб на противниците на руския проект „Южен поток”. В Прага те направиха неуспешен опит да получат чрез заключителната декларация на форума гаранции за неговото осъществяване от държавите, свързани с изграждането и със захранването на конкурентния газопровод „Набуко” – Азербайджан, Грузия, Египет, Ирак, Казахстан, Туркменистан, Турция и Узбекистан. Не помогна и американската подкрепа в лицето на помощник държавния секретар на САЩ по европейските и евразийските въпроси Матю Брайза. В интервю по радио „Ехото на Москва” той откровено заяви, че САЩ ще пречат на Москва чрез „Газпром” да господства над маршрутите за доставки на енергийни източници в Европа от региона на Каспийско море.

Без подписа на Казахстан, Туркменистан и Узбекистан на дадения етап се обезмисля възможността за осъществяването на проекта „Набуко”. Ключовата сред тях държава е Туркменистан, която в края на април 2009 г. в столицата си осъществи експертна газова среща, чиято цел бе обсъждането на изграждането на устойчива система на глобална енергийна сигурност.

Своеобразното съревнование, наложено от Чехия през последните месеци между форума в София и този в Прага, премина под знака на конфронтацията „за” и „против” „Южен поток”. Присъствието или отсъствието на водещи фигури от европейския, руския или американския политически елит на форумите се превърна в своеобразна оценка за мястото на Чехия в изострящата се конкуренция в газовата сфера. Тези претенции едва ли са от полза за европейските граждани, които се нуждаят от решаване на конкретните проблеми, а не от конюнктурни конфигурации със съмнителен резултат. В София, независимо от многобройните негативни прогнози на скептици и

конкуренти, обсъдените и приети с подписания от всички участници заключителен документ, принципи на енергийна сигурност, са добра основа за преодоляване на многобройните проблеми по пътя на изграждането на ефективен енергиен пазар.

Отново на преден план трябва да излезе конструктивната идея, че форумите в София и Прага, както и всички бъдещи такива, са естествени стъпки в решаването на общ проблем, свързан с диверсификационните коридори, а не с познатата, но неефективна формула „за” и „против” Русия.

Доказателство в тази посока са подписаните в Сочи на 15 май 2009 г. договори между руския „Газпром” и националните енергийни компании на България, Гърция, Сърбия и Италия за изграждането на газопровода „Южен поток”. Планира се морският участък на газопровода да мине по дъното на Черно море от руския до българския бряг да е около 900 км. Проектната мощност ще е около 31 млрд куб. м, но има вероятност тя да бъде увеличена до 63 млрд.куб. м по молба на италианската компания ENI, която участва в осъществяването на проекта. Москва постигна този успех след поредица от срещи, но най-вече на взаимни отстъпки с всяка една от държавите, през които ще минава транспортния коридор.

България като ключов елемент в неговото осъществяване също успя да извоюва позиции, които защитават националните интереси. Това се отнася както до отказа от посредническите схеми и преминаване към пряко договаряне за газовите доставки, така и до увеличаване на нивото на транзитните доставки, държавно гарантиране на тяхната сигурност и точно определяне на алтернативни маршрути в случай на нова „газова война”. Постигнатите още в края на април с.г. по време на посещението на премиера Сергей Станишев в Москва, договорености с руския му колега Владимир Путин, доведоха до сключването на споразумението на 15 май, даващо възможност на Русия да използва частично съществуващата газова инфраструктура в България.

Политическата надпревара между „Набуко” и „Южен поток” на този етап е в полза на руския проект. Това обаче едва ли трябва да бъде критерий за решаване на европейските енергийни проблеми, в които София и Москва доказаха, че могат да мислят и действат прагматично.

* * *

Тези позитивни нагласи и процеси, които определят българо-руския енергиен диалог до юли 2009 г., след парламентарните избори търпят сериозна промяна. През последните месеци, когато дойде правителството на ГЕРБ на власт, съвсем естествено беше да се направи ревизия на постигнатото в технологически, екологически и политически план на водещите енергийни проекти, в които България участва - както по линия на руския Газпром, където проектите са „Южен поток“, АЕЦ-Белене и нефтопровода „Бургас-Александруполис”, така и по отношение на европейските проекти, какъвто е Набуко. Този естествен процес обаче отново върна България към познатите клишета за българската енергийна зависимост от Русия, която ескалира с подписването или развитието на двустранните договори в областта на енергетиката. Паксе повтори тезата, че ние трябва да бъдем независими. При независимостта, която се повтаря по доста неясен за политиката начин, трябва да се знаят и няколко основни постулата.

Да, ние сме част от Европейския съюз и в България се провежда европейска политика. В областта на енергетиката, обаче, европейската политика е подчинена на едно основно правило – договарянията с Русия за удовлетворяване на нуждите от нефт и газ се осъществяват двустранно. Досега въпреки желанието на ЕС и на Брюксел да има единна енергийна политика не само по отношение на руските, но и на всички други диверсификации за удовлетворяването на енергийните нужди на еврозоната, за съжаление, не успява да се реализира. Фактите доказват, че всяка държава трябва

самостоятелно да решава своите въпроси с Москва, защото всяка държава има различни потребности и различни акценти в своето управление, свързано с удовлетворяване на тези нужди.

От 2005-а година насам, когато Русия отново възвърна своите позиции в геополитическото пространство чрез енергийните източници и най-вече чрез единствената действаща в момента енергийна тръбопроводна система, удовлетворяваща около 40% от европейските нужди от нефт и газ, водещите държави в ЕС - Франция, Германия и Италия, провеждат една много успешна за тях самостоятелна политика с Русия на двустранна основа. Всяка една от тези страни съумя да неутрализира всички опити на международните организации да наложат санкции на Русия, както по отношение на нейните действия срещу Грузия през 2008 – а година, така и по отношение на всички действия на Кремъл в последователното отстояване на нейните интереси, които в повечето случаи са в ущърб на ЕС. И в случая България досега печелеше точки, защото когато се включваше в решаването на проблемите за „Южен поток” или „Бургас -Александруполис” тя беше брънка, която решаваше европейски въпроси, не само български. България по линия на „Южен поток” е обвързана с такива държави като Сърбия, Унгария, Австрия и Италия, които са зависими от решаването на енергийния въпрос. Когато става въпрос за нефтопровода „Бургас – Александруполис” реално се решават проблеми не само на Гърция и на България, но и на Западна Европа и той е част от диверсификацията на енергийните източници.

Трето, не бива да се забравя, че руските проекти, за разлика от проектът „Набуко”, подписан през юли 2009 г. в Истанбул, има гарантирани потоци от нефт и газ от Русия, която чрез „Газпром” дава и държавната позиция за решаването на този въпрос. Не трябва да се забравя още, че „Южен поток” и „Набуко”, които са едни от най-дискутираните и за пореден път са актуални в медийното и политическо пространство на България, са политически решения и споразумения. И са свързани не толкова с това, кога ще бъдат построени, а са гарант, че политическата конфигурация в Черноморския район е предсказуема. През последните месеци обаче индикациите, които идват с новия политически елит у нас за замразяване, отлагане или пък даже за закриване на тези проекти, поставят под съмнение бъдещето на България в енергийната сфера. Битката за геоенергетиката и за енергийния център на Балканите е много напреднала в своя процес. Досега противоборството вървеше: или България, или Турция или и България, и Турция като енергийния център, който ще транзитира средноазиатския и по принцип –евразийският нефт и газ.

Индикациите, които поставят под съмнение българското участие в тези проекти, засилват позициите на Турция и повишават шансовете и на Румъния, която покрай Молдова имаше конфликти с Русия, но след парламентарния вот в Молдова от 29 юли т.г. може да преориентира своята политика. И това, което България отказва, с лекота може да бъде поето от Румъния. Трябва да се има предвид също така обстоятелството, че ако не се осъществи проекта „Бургас- Александруполис”, Турция има висока степен на готовност да ориентира такъв нефтопровод по своята азиатска територия и да заобиколи България и Гърция. Доказателство за това са обсъдените в Анкара на августовската среща между премиерите на Русия и Турция Пути и Ердогат, и подписаните в Милано през октомври споразумения на по-ниско ниво между Кремъл-Анкара-Рим за изграждането на конкурентния нефтопровод Самсун-Джейхан.

Десетилетия наред в Черноморския район Русия работи с Турция. И замяната ни ще стане именно с Турция. България по принцип досега добре бе ситуирана в битката за енергиен транзитиращ център на Балканите. Неутрализирането на българското присъствие и денонсирането на всичко, постигнато през последните няколко години,

ще доведе до бърза забравя, но най-важното – до заобиколяне. Сега София манкира, но след първият отказ от страна на самата Русия, алтернативата е Румъния. Тя ще преориентира бързо своята позиция от конфронтация към сътрудничество с Москва и много бързо това, от което София доброволно се отказва, те безапелационно ще го приемат. Доказателство в тази посока е и Казахстан, който даде знак за диверсификация, като закупи в Констанца съоръженията, свързани с преработка на енергийни продукти в началото на 2009 г.. Румъния започна да строи активно нефто и газо -колектор „Констанца”-3. В политическото и медийното пространство се активизира един замрял проект – т.нар. „Бял поток”. И всичко, което се коментира, са политически декларации, но със сериозно залитане към конфронтацията. И ако до миналата година България нямаше конкуренция по тези проекти, то през втората половина на 2009 г., когато доларът се повишава и Русия започва да се стабилизира бюджетно, се засилва позицията на Турция в посока изместване на България в енергийните проекти с Русия, но се появява и новият по-сериозен, икономически порентабилен и политически по-предвидим и стабилен играч. И това е Румъния. София досега доказва, че „умее” постоянно да губи на този пазар. Политиката на всички участници в енергийната сфера, в това число и на България досега, е държавна. Идеята за излизане на държавата от този сектор и предоставяне на частните инвеститори да решават държавни дела (каквато идея се лансира за АЕЦ Белене) е предварително обречена на неуспех. Това означава и България да загуби своите шансове за стабилно и гарантирано като европейска държава бъдеще.

* * *

Русия в момента има два приоритетни проекта – „Бургас-Александруполис” и „Южен поток”, свързани с България и провежда активна, целенасочена политика срещу конкурента на газопровода „Южен поток” – „Набуко”. Москва сключи и сделка с Азербайджан за доставка на природен газ от находището, предназначено за запълването на „Набуко”, като този газ ще отиде за един неясен, бъдещ газопровод, вероятно с името „Княз Игор”. Азербайджан също така се съгласи да продава газ на Русия, но освен това ѝ позволи да участва в разработването на „Шах-Дениз 2”. В публичното пространство бе представена от зам.-изпълнителният директор на „Газпром” Александър Медведев една амбициозна програма, която очертава плановете на компанията и на Русия - до 2020 г. да контролира 25% от световния пазар на втечен газ. Водят се и интензивни преговори между Москва и Анкара и Израел за „Син поток 2”, както и с бразилската държавна компания Петробрас за съвместни проекти. Руските позиции в момента са много по-реалистични и глобални, а за „Набуко” като част от конкуренцията в Черноморския регион, всичко е в сферата на вероятностите. Освен Азербайджан, нито една друга държава от региона все още не е гарантирала, че ще запълни капацитета на тръбата.

България в енергийната сфера продължава анализите, проверката на технологичните експертизи, давайки предимство на газопровода „Набуко”, търсейки финансиране за АЕЦ „Белене” извън руския инвеститорски пазар и поставяйки под сериозно съмнение българското участие в нефтопровода „Бургас-Александруполис”. Очаквано от всички заинтересувани страни е предстоящото обсъждане на българското участие в руските енергийни проекти в началото на декември 2009 г. Резултатът от тази среща ще предопредели бъдещото място на България в европейското и евразийското енергийно ситуиране. Прогнозите са предопределени от европейско-руските енергийни конструкции, които елиминират участници, които не доказват своята предсказуемост в засилващата конкурентна енергийна среда. Това означава, че българският политически елит има малко възможности за лавиране и загубеното досега време в противоречиви сигнали и объркващи изявления и действия ще бъде наваксано след икономически

обвързаните и политически прагматичните решения, които ще запазят България в динамично развиващата енергийна европейска и евразийска среда.

Нина Ангелова Дюлгерова, д-р по история, д.ик.н., проф., ВСУ „Черноризец Храбър, GSM 0887 516 963; e-mail nina_d6@hotmail.com